

ДО ПИТАННЯ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗАХИСТУ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ ПРАЦІВНИКІВ В УКРАЇНІ

Михайлик А. С.,
аспірант кафедри трудового права
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Михайлик А. С. До питання нормативно-правового регулювання захисту персональних даних працівників в Україні.

У роботі проаналізовано чинне законодавство, яке регулює правові відносини у сфері захисту персональних даних працівників в Україні. Зазначено, що сьогодні головна проблема у сфері захисту персональних даних в Україні полягає у відсутності законодавчих актів, які б забезпечували належний рівень захисту персональних даних в Україні у відповідності до оновлених міжнародно-правових стандартів у цій сфері. Звернено увагу, що чинний Кодекс законів про працю України також не містить норм, які б регламентували ці питання. Хоча в проекті Трудового кодексу України і містяться окремі положення, що стосуються питань захисту персональних даних працівника, однак, вони потребують певного уточнення та вдосконалення. Підтримано ініціативу законодавця ухвалити новий закон щодо захисту персональних даних, покликаною привести сферу захисту персональних даних до вимог європейського законодавства і практики ЄСПЛ. Оскільки його прийняття створить сприятливі умови для роботи вітчизняних підприємств на міжнародному ринку та наблизить Україну до отримання статусу держави, яка забезпечує належний захист персональних даних працівників, що у свою чергу пришвидшить та полегшить входження нашої держави до Єдиного цифрового ринку Європейського Союзу. Зроблено висновок, що у сьогоднішніх реаліях, коли в країні надзвичайна суспільно-політична ситуація, викликана воєнною агресією Російської Федерації, що загрожує не лише життю окремих громадян України, а й нації загалом, в умовах введеного в Україні воєнного стану захист персональних даних працівників є вкрай важливим. При цьому обробка персональних даних має враховувати положення законодавства України, які діють під час воєнного стану, коли можуть установлюватися окремі обмеження прав і свобод та бути пропорційною й здійснюватися для конкретних і законних цілей.

Ключові слова: держава, роботодавець, працівник, національне законодавство, міжнародно-правові стандарти, конфіденційна інформація, персональні дані, захист, законодавче забезпечення.

Mykhailik A. S. On the issue of legal regulation of the protection of personal data of employees in Ukraine.

The work analyzes the current legislation that regulates legal relations in the field of protection of personal data of employees in Ukraine. It is noted that today the main problem in the field of personal data protection in Ukraine is the lack of legislative acts that would ensure the proper level of personal data protection in Ukraine in accordance with the updated international legal standards in this field. Attention is drawn to the fact that the current Code of Labor Laws of Ukraine also does not contain norms that would regulate these issues. Although the draft Labor Code of Ukraine contains separate provisions relating to the protection of employee personal data, however, they require some clarification and improvement. The legislator's initiative to adopt a new law on the protection of personal data, designed to bring the sphere of personal data protection to the requirements of European legislation and the practice of the ECHR, was supported. Since its adoption will create favorable conditions for the work of domestic enterprises on the international market and bring Ukraine closer to obtaining the status of a state that ensures proper protection of personal data of employees, which in turn will speed up and facilitate the entry of our country into the Single Digital Market of the European Union. It was concluded that in today's realities, when there is an extraordinary socio-political situation in the country, caused by the military aggression of the Russian Federation, which threatens not only the lives of individual citizens of Ukraine, but also the nation as a whole, in the conditions of martial law introduced in Ukraine, the protection of personal data of employees is extremely important. At the same time,

the processing of personal data must take into account the provisions of the legislation of Ukraine, which are in force during the state of war, when separate restrictions on rights and freedoms can be established and be proportionate and carried out for specific and legal purposes.

Key words: state, employer, employee, national legislation, international legal standards, confidential information, personal data, protection, legal provision.

Постановка проблеми. Сьогодні особливо гостро постає проблема захисту персональних даних працівників, оскільки значний прогрес у розвитку інформаційних технологій, а саме практично повсюдне запровадження інформаційно-комп'ютерних технологій і телекомунікаційних мереж, пов'язане з цим збільшення обсягів і напрямів використання персональних даних у різних сферах суспільного життя, їх передача новітніми комунікаційними засобами істотно поширили можливості роботодавців щодо збирання, зберігання і обробки інформації відносно окремих працівників, а також швидке отримання даних з інших джерел. Оскільки працівники значну частину свого часу проводять на роботі, де оточені різноманітними пристроями та засобами, які в той чи інший спосіб можуть фіксувати їх дії чи бездіяльність. З огляду на це цифрові технології, що пропонують нові можливості для покращення продуктивності трудових процесів та дистанційної праці, можуть одночасно призвести до розмивання меж між робочим та приватним життям, створюючи значні проблеми для приватного життя працівника, зокрема призводячи до ущемлення його прав та законних інтересів, заподіяння йому як матеріальної, так і моральної шкоди. І тому постає питання вироблення дієвих механізмів забезпечення захисту персональних даних працівників.

Стан опрацювання. Окремі питання захисту персональних даних працівників в Україні досліджували у своїх наукових працях такі вчені, як В. Венедіков, С. Венедіков, В. Головченко, М. Іншин, М. Клемпарський, О. Конопельцева, О. Легка, К. Мельник, Г. Чанишева, О. Ярошенко та ін.

Метою статті є дослідження нормативного-правового регулювання захисту персональних даних працівників в Україні.

Вклад основного матеріалу. Законодавче забезпечення захисту персональних даних працівників в Україні складають Конституція України, Закони України «Про захист персональних даних», «Про інформацію», рішення Конституційного Суду України, кодифікаційні акти тощо. Зокрема, відповідно до правової позиції КСУ у справі Устименка К.Г., «...забороняється не лише збирання, але й зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її попередньої згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту, прав та свобод людини» (Рішення КСУ №5-зп від 30.10.1997 р. у справі щодо офіційного тлумачення ст. 3, 23, 31, 47, 48 Закону України «Про інформацію» [1] та Рішення КСУ від 20.01.2012 р. за конституційним поданням Жашківської районної ради щодо тлумачення ст. 23 Конституції України [2]). Цими ж рішеннями КСУ визначено, що до конфіденційної інформації про особу належать такі свідчення про особу як освіта, сімейний стан, релігійність, стан здоров'я, дата і місце народження, майновий стан, інші персональні дані. Ст. 31 Конституції України [3] гарантує особі захист від втручання в її особисте і сімейне життя, таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції. Для іноземців та осіб без громадянства в Україні встановлено національний режим захисту цих прав. Відповідно до частин першої, другої ст. 32 Основного Закону ніхто не може зазнавати втручання в його особисте і сімейне життя, крім випадків, передбачених Конституцією України. Не допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини.

Наразі головна проблема у сфері захисту персональних даних в Україні полягає у відсутності законодавчих актів, які б забезпечували належний рівень захисту персональних даних в Україні у відповідності до оновлених міжнародних стандартів у цій сфері. Зокрема, українське законодавство про захист персональних даних складається з більше ніж 20 нормативно-правових актів, які не мають чіткого та скорельованого з європейським законодавством визначення персональних даних [4]. У свою чергу, брак законодавства, яке б відповідало сучасним міжнародним стандартам у цій сфері та рівню технологічного розвитку, не тільки призводить до незадовільного рівня захисту конституційного права на повагу до приватного життя в Україні, а й у подальшому призведе до визнання на міжнародному рівні України як держави, яка не забезпечує належний рівень захисту персональних даних. Тому відповідно до п. 11 Плану заходів щодо імплементації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, за-

твердженого 25 жовтня 2017 р. [5] Україна має вдосконалити законодавство про захист персональних даних з метою приведення його у відповідність до GDPR. Як зазначає О. Легка, одним із головних завдань держави на такому етапі розвитку є визначення напрямів правового регулювання та створення правових гарантій, необхідних для самореалізації суб'єктів в інформаційній сфері. Із цією метою, на думку вченої, необхідно систематизувати та кодифікувати національне законодавство відповідно до норм європейського законодавства та міжнародного права; розробити єдиний нормативно-правовий акт, який на законодавчому рівні врегулював би збір, обробку, захист та передачу інформації за прикладом GDPR; привести понятійний апарат у відповідність до міжнародного законодавства; передбачити обов'язкову сертифікацію на захист інформації; розробити технології криптографії/кодування; посилити відповідальність за порушення захисту інформації про персональні дані [6, с. 78]. На цьому ж наголошує у своїй публікації й В. Головченко, а саме: «враховуючи досвід Європейського Союзу, Україна має привести національне законодавство у відповідність з міжнародними стандартами, створити систему незалежних адміністративних, правозастосовних, консультативних та наглядових органів, що забезпечуватимуть дотримання права на захист персональних даних як у приватній, так і в публічній сферах. Нинішній стан захисту персональних даних українських громадян є незадовільним і загрозливим» [4].

Підписавши Угоду про асоціацію з Європейським Союзом, Україна погодилась на співробітництво з ЄС з метою забезпечення належного рівня захисту персональних даних відповідно до найвищих європейських та міжнародних стандартів, зокрема відповідних документів Ради Європи, як це передбачено статтею 15 Угоди. Так, відповідно до ст. 11 Угоди про співробітництво між Україною та Європейською організацією з питань юстиції [7] кожна її сторона гарантує рівень захисту персональних даних, наданих іншою стороною, принаймні еквівалентний тому, що випливає із застосування принципів, що містяться у Конвенції Ради Європи про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних від 28 січня 1981 року і наступних змін до неї, а також принципів, закладених у Рішенні щодо Єврююсту та у Регламенті Єврююсту щодо захисту даних.

Важливим документом у напрямі захисту персональних даних також є прийнятий в Європейському Союзі 26 квітня 2016 р., який набув чинності 25 травня 2018 р. Загальний регламент із захисту персональних даних (General Data Protection Regulation – GDPR) [8], який не тільки суттєво підняв планку захисту персональних даних у державах-членах ЄС, а й передбачив можливість застосування встановлених ним санкцій до бізнесу поза межами ЄС, в тому числі українського. Тобто, незважаючи на те, що Україна не є державою-учасницею Європейського Союзу, правила, закріплені в GDPR, можуть стосуватися безпосередньо суб'єктів, що належать до її юрисдикції. Оскільки відповідно до ст. 3 Загального регламенту «територіальна сфера дії GDPR має екстратериторіальну дію, то його норми поширюються не лише на держави-члени ЄС, а й на фізичних та юридичних осіб інших країн у конкретних випадках, передбачених GDPR». Зокрема, основними його положеннями є: забезпечення законної, справедливої та прозорої обробки персональних даних; обмеження цілей обробки даних, їх обсягу та зберігання; наявність широких прав у суб'єктів персональних даних; встановлення вимог щодо чіткості згоди на обробку персональних даних; забезпечення організаційних та технічних механізмів для захисту персональних даних при розробці нових систем та процесів; необхідність виконання процедури оцінки впливу тих чи інших дій або змін на захист персональних даних; встановлення відповідальності контролера персональних даних за забезпечення захисту персональних даних і дотримання вимог GDPR, навіть якщо обробка даних здійснюється третьою стороною; призначення співробітника з питань захисту даних; інформування працівників про вимоги GDPR. Тобто, згідно Регламенту збір інформації щодо працівника повинен обмежуватись даними, котрі є необхідними та доречними з огляду на обсяг трудових прав та обов'язків особи. Отже, обробку персональних даних працівників як складника їх приватності роботодавець може здійснювати лише в разі фактичної необхідності та за наявності достатніх правових підстав.

Слід зазначити, що вже було зроблено певні дії у вирішенні порушеного питання. Так, 7 червня 2021 р. було подано до Верховної Ради України проєкт Закону про захист персональних даних за № 5628 [9], метою якого є виконання Україною своїх зобов'язань за Угодою про асоціацію між ЄС та Україною щодо приведення у відповідність українського законодавства до стандартів ЄС (у тому числі GDPR); підвищення довіри інвесторів та залучення інвестицій до української економіки, особливо в сектори ІТ та телекомунікацій. Більшість положень проєкту засновані на положеннях GDPR, а також окремих судових рішеннях та кращих практиках ЄС. Так, позитивними рисами проєкту є: деталізація

визначень та процедур; орієнтація на підходи Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ); запровадження принципу “захист персональних даних за проєктуванням і за замовчуванням”; права суб’єктів персональних даних та обов’язки контролера й оператора визначені доволі конкретно; добре регламентовано дії контролера у випадку витоків даних (data breach); деталізовано ознаки згоди, питання цілей обробки даних.

Щодо вітчизняного трудового законодавства, то слід зазначити, що чинним КЗпП України не встановлені норми про захист персональних даних працівника, і, відповідно, залишається неврегульованою відповідальність за порушення порядку захисту зазначених даних. Хоча у проєкті Трудового кодексу України вже регламентовані деякі питання, пов’язані із захистом персональних даних працівників, а саме: встановлена заборона роботодавцю надавати третім особам будь-яку інформацію про причини звільнення та інші відомості про працівника, крім надання їх на прохання працівника та в інших випадках, передбачених законом; відомості про оплату праці працівника віднесено до конфіденційної інформації, яка надається будь-яким органам чи особам лише у випадках, передбачених законом, або за згодою чи на вимогу працівника; визначена відповідальність роботодавця за заподіяння моральної шкоди, в тому числі за невиконання свого обов’язку шанувати честь, гідність та інші особисті права працівника та ін.

Водночас сьогодні в країні надзвичайна суспільно-політична ситуація, що викликана воєнною агресією Росії, що загрожує не лише життю окремих громадян України, але й нації загалом. У зв’язку з цим міжнародно-правові акти дозволяють запроваджувати тимчасові відступи від зобов’язань (дерогацію). Так, Указом Президента України від 24.02.2022 № 64/2022 [10] введено воєнний стан (згідно із Законом України «Про правовий режим воєнного стану» [11] воєнний стан передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності), згідно з пунктом 3 якого у зв’язку із введенням в Україні воєнного стану тимчасово, на період дії правового режиму воєнного стану, можуть обмежуватися конституційні права і свободи людини і громадянина, передбачені, зокрема, ст. 32 Конституції України (наразі воєнний стан в Україні продовжено з 25 травня 2022 року строком на 90 діб (Указ Президента України від 22.05.2022 № 2263-IX [12]). Це також підтверджується ст. 64 Конституції України, відповідно до якої в умовах воєнного або надзвичайного стану можуть установлюватися окремі обмеження прав і свобод із зазначенням строку дії цих обмежень. Узгоджується із положеннями ст. 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, згідно з якою органи державної влади не можуть втручатись у здійснення права на повагу до приватного і сімейного життя, за винятком випадків, коли втручання здійснюється згідно із законом і є необхідним у демократичному суспільстві в інтересах національної та громадської безпеки чи економічного добробуту країни, для запобігання заворушенням чи злочинам, для захисту здоров’я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб. Також відповідно до ст. 15 цієї Конвенції під час війни або іншої суспільної небезпеки, яка загрожує життю нації, будь-яка Висока Договірна Сторона може вживати заходів, що відступають від її зобов’язань за цією Конвенцією, виключно в тих межах, яких вимагає гострота становища, і за умови, що такі заходи не суперечать іншим її зобов’язанням згідно з міжнародним правом [13].

Статтею 9 Конвенції про захист осіб у зв’язку з автоматизованою обробкою персональних даних передбачено, що відхилення від положень статей 5 (Якість даних), 6 (Особливі категорії даних) та 8 (Додаткові гарантії для суб’єкта даних) цієї Конвенції дозволяється тоді, коли таке відхилення передбачене законодавством Сторони та є в демократичному суспільстві необхідним заходом, спрямованим на: 2 а) захист державної та громадської безпеки, фінансових інтересів Держави або на боротьбу з кримінальними правопорушеннями; б) захист суб’єкта даних або прав і свобод інших людей [14].

Закон України «Про захист персональних даних» [15], який регулює правові відносини, пов’язані із захистом і обробкою персональних даних, також містить положення, що стосуються обмеження його дії. Зокрема, у ст. 25 Закону передбачено, що обмеження дії статей 6 (Загальні вимоги до обробки персональних даних), 7 (Особливі вимоги до обробки персональних даних) і 8 (Права суб’єкта персональних даних) цього Закону може здійснюватися у випадках, передбачених законом, наскільки це необхідно у демократичному суспільстві в інтересах національної безпеки, економічного добробуту або захисту прав і свобод суб’єктів персональних даних чи інших осіб. Тобто, відповідно до ч. 2 ст. 19 Конституції України органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи

зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

Отже, під час воєнного стану підставами для обробки (збирання, реєстрації, накопичення, зберігання, адаптування, зміни, поновлення, використання, поширення, знеособлення, знищення тощо) персональних даних відповідними державними органами та органами місцевого самоврядування є пункти 2 та 5 ч. 1 ст. 11 Закону України «Про захист персональних даних», а саме: 2) дозвіл на обробку персональних даних, наданий володільцю персональних даних відповідно до закону виключно для здійснення його повноважень; 5) необхідність виконання обов'язку володільця персональних даних, який передбачений законом. Крім того, передбачена у ст. 7 Закону України «Про захист персональних даних» заборона на обробку персональних даних, про расове або етнічне походження, політичні, релігійні або світоглядні переконання, членство в політичних партіях та професійних спілках, засудження до кримінального покарання, а також даних, що стосуються здоров'я, статевого життя, біометричних або генетичних даних не застосовується, якщо обробка персональних даних, зокрема, стосується вироку суду, виконання завдань оперативно-розшукової чи контррозвідувальної діяльності, боротьби з тероризмом та здійснюється державним органом в межах його повноважень, визначених законом.

Висновки. Підводячи підсумок викладеному ми дійшли наступних висновків.

По-перше, стан законодавчого регулювання захисту персональних даних працівників можна охарактеризувати як незадовільний, у зв'язку із відсутністю у нормах трудового законодавства спеціальних положень, які регламентують ці питання. Хоча в проєкті Трудового кодексу України і містяться окремі положення, що стосуються питань захисту персональних даних працівника, однак, вони потребують певного уточнення та удосконалення.

По-друге, ініціативу законодавця ухвалити новий закон щодо захисту персональних даних, покликаною привести сферу захисту персональних даних до вимог європейського законодавства і практики ЄСПЛ, вважаємо кроком у вірному напрямку. Оскільки, законодавство буде узгоджено з нормами Європейського Союзу, й бізнесу зокрема буде простіше підігнати свої стандарти захисту персональних даних під універсальні вимоги, які будуть однаковими і в Україні, і в Європейському Союзі. Його прийняття створить сприятливі умови для роботи вітчизняних підприємств на міжнародному ринку та наблизить Україну до отримання статусу держави, яка забезпечує належний захист персональних даних працівників, що у свою чергу пришвидшить та полегшить входження нашої держави до Єдиного цифрового ринку Європейського Союзу.

По-третє, у сьогоденних реаліях, коли в країні надзвичайна суспільно-політична ситуація, викликана воєнною агресією Росії, що загрожує не лише життю окремих громадян України, а й нації загалом, в умовах введеного в Україні воєнного стану захист персональних даних від випадкових втрати або знищення, від незаконної обробки, у тому числі незаконного знищення чи доступу до персональних даних, захист державних інформаційних ресурсів, ІТ-систем об'єктів критичної інфраструктури, державних реєстрів, які містять персональні дані є вкрай важливими. При цьому обробка персональних даних має враховувати положення законодавства України, які діють під час воєнного стану, коли можуть установлюватися окремі обмеження прав і свобод та повинна бути пропорційною і здійснюватися для конкретних і законних цілей.

Список використаних джерел:

1. Рішення КСУ №5-зп від 30.10.1997 р. у справі щодо офіційного тлумачення ст. 3, 23, 31, 47, 48 Закону України «Про інформацію». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v005p710-97#Text>
2. Рішення КСУ від 20.01.2012 р. за конституційним поданням Жашківської районної ради щодо тлумачення ст. 23 Конституції України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v002p710-12#Text>
3. Конституції України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
4. Головченко В. Правові основи захисту персональних даних. *Юридична газета*. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/inshe/pravovi-osnovi-zahistu-personalnih-danih.html>
5. План заходів з виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : затв. постановою Каб. Міністрів України від 25.10.2017 № 1106. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1106-2017-p#Text>
6. Легка О. В. Актуальні питання захисту персональних даних: вітчизняний та міжнародний досвід. *Правова позиція*. 2021. № 2(31). С. 74–79.

7. Угоди про співробітництво між Україною та Європейською організацією з питань юстиції від 27.06.2016. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_024-16#n2
8. Загальний регламент із захисту персональних даних Європейського Союзу (GDPR) № 2018/1725. URL: <http://aphd.ua/gdpr-ofitsiinyi-ukrainskyi-perekklad>
9. Проект Закону України про захист персональних даних від 02.06.2021 р. № 5628. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JI05379I.html
10. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24.02.2022 № 64/2022. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>
11. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 28. Ст. 250.
12. Про затвердження Указу Президента України «Про продовження строку дії воєнного стану в Україні» : Закон України від 22.05.2022 р. № 2263-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2263-IX#Text>
13. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
14. Конвенція про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних від 28.01.1981 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_326
15. Про захист персональних даних: Закон України від 01.06.2010 №2297-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 34. Ст. 481.